

Юлія Каралаш

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

СОЦІАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ РОЛЬ В СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕСАХ

Yuliia Karalash

Zhytomyr Ivan Franko State University, Ukraine

SOCIAL ACTIVITY AND ITS ROLE IN MODERN SOCIAL PROCESSES

In the article social activity is examined through the prism of modern social processes, such as the construction of civil society, the formation of social capital and the knowledge economy, taking into account globalization processes. On the basis of the system methodology of the third generation, an interdisciplinary dimension of the concept of activity is substantiated. This made it possible to establish the hierarchical nature of the social activity, where it appears not as all human activity, but as its higher hierarchical level. The inherent feature of social activity, which allows us to speak about its hierarchy, is its worldview character. The mutual influence of the worldview and social activity is expressed in an active relation to being, which is expressed in the civil initiative as an activity aimed at social change.

Keywords: social activity, activity, hierarchy, civic initiative, self-organization, civil society, globalization, system, crisis.

Постановка проблеми. Нинішня ситуація в Україні та світі значною мірою характеризується деструктивною людською діяльністю, яка за своїми масштабами і впливом вийшла на загальнопланетарний рівень. Швидкість соціальних процесів настільки велика, що суб'єкт втратив здатність впливати на об'єкт. Це і ряд інших супутніх чинників привели до глобальної кризи у всіх ключових сферах суспільства. Про це заговорили і на міжнародному рівні, зокрема, на конференції в Ріо-де-Жанейро (Бразилія) зі сталого розвитку «Саміт Землі» (1992 р). Про це йде мова і в останній доповіді Римського клубу «Come on!» (грудень 2017 р.), який починається зі слів «Ми усі знаємо, що світ переживає кризу»¹.

Наростання негативних глобальних тенденцій в останнє сторіччя визначено протиріччями, які існують як невідповідність між рівнем складності завдань, які постали перед людством, і можливостями їх вирішення, відсутністю інтелектуальних засобів підтримки людини, відповідних духу часу. Цим до певної міри і стимулюється деструктивна діяльність.

Для дослідження і моделювання алгоритмів розв'язання глобальних проблем, необхідно перш за все вирішити задачу підбору методу. Соціум як об'єкт не вписується в рамки прийнятої у соціальних дослідженнях раціоналістичної методології. Соціум складається з людей з вільною волею, з можливістю діяти нелогічно, він є найбільш складним об'єктом для вивчення. Досліджуючи соціум, суб'єкт пізнання завжди є його частиною, що порушує питання про об'єктивність отриманих знань. З огляду на прискорення та збільшення соціокультурної динаміки, соціум ще більше ускладнюється, в ньому відбуваються процеси, які є одночасно і природними, і соціальними. Звідси необхідність комплексного вивчення соціуму як складного, динамічного об'єкта. Потрібні комплексні методи і термінологія, що забезпечують міждисциплінарний діалог. Американський соціолог К. Бейлі сформулював 29 ознак (вимог до методу²), яким повною мірою відповідають системні методи третього покоління, зокрема інваріантне моделювання, що спирається на теорію гіперкомплексних динамічних систем³. Що стосується термінології, то поняття «соціальна

¹ Weizsäcker von, E. U., Wijkman A. (2017). *Come On!: Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. A Report to the Club of Rome*. NY: Springer, 220, 1.

² Bailey, K. (1994). *Sociology and the new systems theory: toward a theoretical synthesis*. State University of New York, 372.

³ Малюта, А. (1991). *Система деятельности*. Киев: Наукова думка, 208.

діяльність» (або «social action theory» в англomовних дослідженнях) – це родове поняття для всіх видів діяльності людини; його вивчення – передумова для науково обґрунтованого соціального менеджменту, що включає в себе цілісне бачення явища, його перспективне моделювання та проектування, контроль і корекцію.

Відомо, що минула епоха була переважно споглядальною. Наступна буде діяльнісною, а це значить, що змінюється характер діяльності людини з пасивного на активний. Саме тому необхідні нові підходи у вивченні і моделюванні соціальної діяльності з позицій сучасних методологічних установок.

Метою даної статті є вирішення наступних завдань: 1) дати визначення сучасній соціальній діяльності; 2) визначити роль соціальної діяльності у вирішенні завдань щодо виходу з кризи; 3) охарактеризувати особливості соціальної діяльності в глобальних процесах.

Аналіз публікацій по темі. Класичне розуміння діяльності, в тому числі і соціальної діяльності, як у вітчизняній літературі, так і в зарубіжній, багато в чому визначається діалектичним матеріалізмом і визначеннями, даними його основоположником К. Марксом. Марксистська методологія вплинула на всі радянські дослідження діяльності, поведінки, активності і роботи. Так, дослідники фізіології вищої нервової діяльності та діяльності мозку В. Бехтерев, І. Павлов, І. Сеченов та інші виходили з матеріалістичних поглядів. Вони не тільки сформулювали висновок про соціальні мотиви людської діяльності, а й вплинули на становлення радянської психології. Її представники М. Басов і А. Лазурський досліджували становлення особистості в її діяльності. Л. Виготський, О. Леонтєв, С. Рубінштейн та інші, відомі як культурно-історична школа психології, вивчали діяльність особистості і її свідомість. Їх роботи лежать в основі більшості сучасних західних філософських і соціологічних досліджень в області теорії соціальної активності. В рамках філософії, спираючись на діалектичний матеріалізм, соціальну діяльність вивчали А. Веліков, Ю. Плєтніков, Р. Соколов, В. Феофанов. З розвитком системного підходу в ХХ столітті відбувається поштовх у вивченні поняття діяльності, результати якого представлені в роботах А. Богданова, М. Кагана, А. Малюти, В. Садовського, Г. Щєдровицького, Е. Юдіна та інших.

Сучасний етап досліджень характеризується доповненням діалектичного підходу синергетичним і системним. Різні аспекти соціальної діяльності на пострадянському просторі вивчають С. Абрамова, Ф. Ахмадієв, Е. Бабосов, О. Бегаль, Д. Білих, Ю. Благов, А. Внутських, Т. Гарасимів, В. Гуляіхін, Т. Демідова, М. Кізь, Д. Козіцин, Д. Коньшин, А. Копайгора, О. Косенко, О. Михайличенко, А. Міхальов, І. Мустафін, О. Набатова, Н. Симченко, Н. Скок, Я. Скок, Л. Храпиліна, Т. Храмцова, Е. Шпільова і інші.

Зарубіжні класики, які опирались на альтернативні діалектичні підходи, – це перш за все соціологи Х. Арєндт, М. Вебер, Г. Гарфінкель, Дж. Дьюї, Т. Парсонс. Вони акцентували свою увагу на понятті соціальної дії – елементарної одиниці соціальної діяльності, чого недостатньо для цілісного погляду на соціальну діяльність. Сучасні дослідники теорії соціальної активності – D. Allen, D. Bakhurst, J. Chilvers, V. Davydov, Y. Engestrom, P. Finnegan, T. Hargreaves, S. Higginson, P. Jarzabkowski, S. Karanasios, E. McKenna, N. Peim, M. Thomson та інші розробляють власну теорію соціальної активності, ґрунтуючись на працях Л. Виготського і О. Леонтєва, а також застосовують її як основу для міждисциплінарних і прикладних досліджень, що, безсумнівно, є їх перевагою.

У цілому можна констатувати неоціненний внесок діалектичного матеріалізму в розуміння соціальної діяльності, що дозволив сформулювати це поняття. Разом з тим системні осмислення поняття діяльності ще не в повній мірі знайшли своє відображення в дослідженні соціальної діяльності. Відкритими залишаються питання, як відбувається активне ставлення людини до світу, як це пов'язано з соціальними змінами і яка роль та особливості соціальної діяльності в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Методологічним підґрунтям дослідження соціальної діяльності є системний метод третього покоління – інваріантне моделювання, що спирається на теорію гіперкомплексних динамічних систем¹.

Сучасне розуміння соціальної діяльності базується на поняттях «соціум» і «діяльність». Поняття «соціум» може вживатися в науковій літературі в декількох значеннях: як суспільство в цілому, тобто як синонім суспільства, а може як структурний елемент цього цілого (соціуму), що

¹ Малюта, А. (1991). *Система деятельности*. Киев: Наукова думка, 208.

відображає одну зі сфер суспільного буття – соціальну – поряд з іншими (економічною, політичною, духовно-ідеологічною, культурно-побутовою). У двоякому розумінні соціуму криється причина звуження змісту поняття «соціальна діяльність» до поняття «соціальна робота» як професійної діяльності соціальних працівників. Оскільки ми будемо звертатися до таких термінів як «соціальний рух» і «соціальні зміни», де прикметник «соціальне» відноситься до суспільства в цілому, а не виключно до його соціальної сфери, то в своєму дослідженні будемо використовувати цей термін в найширшому сенсі. Таким чином, «соціальне» – те, що відноситься до суспільства в цілому. Саме в цьому сенсі варто розуміти прикметник «соціальне» в понятті «соціальна діяльність».

Соціум ми будемо розглядати як систему. Це означає, що йому притаманні ті ж системні характеристики, що й системі взагалі і що воно підпорядковується системним закономірностям. Знання закономірностей дозволяє передбачити поведінку і розвиток об'єктів, процесів і явищ та керувати ними, виходячи з наукових закономірностей, а не обставин, особистого досвіду, думок і т. д. Отже, «соціум – це система, сукупність взаємодіючих між собою індивідів і груп»¹.

Зараз ситуація в соціумі глобально нестабільна. Забруднення навколишнього середовища, зміни клімату, нерівномірний розподіл ресурсів і благ, неконтрольований приріст населення планети, гарячі конфлікти – список проблем і викликів можна продовжувати. Ми ж виділимо тут деякі особливості глобалізації, які пов'язані з соціальною діяльністю. Однією з таких особливостей є зростання ролі високоорганізованої особистості і невеликих колективів у соціальних процесах в умовах нестабільності. У них перевага над громіздким державним апаратом в силу їх рухливості і можливості швидко, точно і ефективно реагувати на ситуацію, що перманентно змінюється. Іншою особливістю є важливість розуміння, що не тільки біорізноманіття є умовою сталого розвитку, а й в першу чергу людське соціально-культурне розмаїття є такою умовою. Зважаючи на це, вестернізація як асиміляція локальних культур західною, перш за все американською масовою культурою є негативною тенденцією. Звідси необхідність інтелектуалізації соціуму не тільки як альтернатива масовій культурі, а й як підготовка кадрів для конструктивної соціальної діяльності. Ще однією особливістю глобалізації, важливою для соціальної діяльності, є необхідність спрямованості останньої не на боротьбу проти чого-небудь і відстоювання своїх прав, а, в першу чергу, на виконання громадянських обов'язків і вирішення соціально-економічних проблем.

Що стосується поняття діяльності, існують такі його класичні визначення в філософії. «Діяльність – форма активності, що характеризує здатність людини чи пов'язаних з нею систем бути причиною змін у бутті»². Дослідник В. Гуляхін, проводячи логіко-філософський аналіз теорії діяльності, виділяє чотири значення, в якому вживається це поняття і всі вони пов'язані з людиною, з проявом людини в світі: «1) Діяльність – сукупність результатів і наслідків; ... 2) діяльність – процес подолання труднощів; ... 3) діяльність – процес самозміни людини в ході зміни обставин свого власного життя; ... 4) діяльність... як загальна форма практики в усьому своєму культурно-історичному розгортанні»³. Є і така думка: «Оскільки однією з основних характеристик людської діяльності є те, що вона усвідомлена, тобто людина передбачає наслідки своєї діяльності, тому вона завжди результативна»⁴. Зауважимо, що це далеко не так, свідченням чого сучасна кризова ситуація. Визначаючи діяльність як специфічно людське, усвідомлене ставлення до світу, фактично відбувається ототожнення понять «діяльність», «людська діяльність» та «соціальна діяльність».

Поняття «діяльність» використовується в цілому ряді наукових напрямків: філософії, соціології (соціальна діяльність, діяльність як комунікація, культурна діяльність, політична діяльність), психології (мисленева діяльність, діяльність особистості), економіці (діяльність підприємств, економічна діяльність, господарська діяльність, інвестиційна діяльність), біології

¹ Каралаш, А.-Ю.І. (2017). До визначення поняття «соціальна діяльність»: системний підхід. *Глобалізований світ: випробування людського буття: Міжнародна науково-теоретична конференція: матеріали доповідей та виступів* (м. Житомир, 6-7 жовтня 2017 р.), 115-117.

² Кримський, С. (2002). Діяльність. *Філософський енциклопедичний словник, Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАНУ*. Київ: Абрис., 163-164.

³ Гуляхін, В.Н. (2003-2004). Логіко-філософський аналіз некоторых концептуальних проблем теории деятельности. *Вестник Волгоградского государственного университета. Философия. Социология и социальные технологии*, 3, 23–28.

⁴ Бегаль, О.М. (2014). Соціально-філософський зміст понять «діяльність», «робота», «праця», «соціальна робота», «соціальний працівник». *Гуманітарні студії*, 22, 20-28.

(життєдіяльність мікроорганізмів, діяльність центральної нервової системи, діяльність м'язів серця), менеджменті і теорії управління (корпоративна соціальна діяльність), теорії організації (як близьке до поняття організації як процесу), юриспруденції (законна і незаконна діяльність, дієздатність, протиправні дії) і т. д. Поняття дії хоч і не розкриває всю повноту значення діяльності, все ж є її структурним елементом, без якого вона неможлива. Поняття «дія» також використовується в фізиці (як назва фундаментальної фізичної величини, дія сил або обертових моментів на тіло, дія тіл один на одного), в математиці (дія оператора, дія груп) і в художній літературі, театрі (п'єса ділиться на три-п'ять дій або актів).

Такий всеохоплюючий, універсальний характер діяльності розкривається за допомогою інваріантного моделювання, згідно якого «діяльність – процес системної реалізації»¹. Повний алгоритм системного розвитку передбачає проходження системою від 1 до 7 станів: 1) передсистемне; 2) фаза розвитку; 3) фаза стаціонарності; 4) фаза розпаду; 5) постсистемне; 6) криза; 7) рух по ієрархії.

Проходження системою цих фаз (станів) і є процес системної реалізації (тобто здійснення) системи. Так ми підійшли до розуміння діяльності в сенсі, близькому до філософського значення руху як змін. Таке визначення діяльності узгоджується і доповнює, з одного боку, ієрархію форм руху матерії (фізична, хімічна, біологічна і соціальна), а з іншого, – таке визначення діяльності акцентує увагу на гранично широкому своєму тлумаченні і застерігає нас від вузького трактування діяльності як суто людського ставлення до світу.

Дійсно, виходячи з вищесказаного, всі системи (тобто все) здійснюють діяльність незалежно від наявності свідомості². Наявність або відсутність свідомості не залежать також від цільових характеристик системи. «Мета – це ідеальний або реальний предмет свідомого чи несвідомого прагнення суб'єкта; фінальний результат, на який навмисно спрямований процес». Ще Платон розрізняв «причинний» і «належний», або «цільовий» підходи в пізнанні (Phaed. 96a – 100a), віддаючи перевагу другому³. У інваріантному моделюванні «метою кожної системи є досягнення стаціонарного, стійкого стану»⁴. Прикладом цілі в неживій природі може бути прагнення рухомого маятника зупинитись. У живій – встановлення балансу екосистеми. Тому діяльні та цільові характеристики не є специфічними для людини і їх наявність не передбачає усвідомленої діяльності.

Особливістю людської діяльності є її ієрархічний характер. В інваріантному моделюванні є розуміння ієрархії як характеристики не підпорядкованості, що є лише аспектом, а як характеристики «вкладеності». Елементи першого, нижчого ієрархічного рівня з властивими їм якостями є вкладеними в елемент вищого, другого ієрархічного рівня. Він складається з них, але не зводиться до них. Кожен новий, вищий ієрархічний рівень характеризується новою якістю, якого немає на попередніх, а також вмщує в себе всі якості нижчих рівнів. Стосовно класифікації рівнів руху матерії це означає, що соціальний рівень складається з усіх простіших, але не зводиться до них. Людина переміщається в просторі за законами механіки як фізичне тіло. У неї відбувається обмін речовин, інстинктивні і рефлексорні реакції як у представника біологічного виду – хімічна та біологічна форми руху. У людини, як істоти біологічної, є свої життєві потреби, які вона задовольняє у взаємодії із собі подібними. Соціум – це і є сукупність взаємодіючих між собою індивідів і груп людей. Так діяльність знаходить свій соціальний характер, стає соціальною. Відсутність такої взаємодії з самого раннього віку відомо як феномен Мауглі. І навпаки, «робінзони», відлюдники, які намагаються уникнути соціуму в зрілому віці, все одно є його «продуктом». У цьому сенсі їх діяльність теж носить відбиток соціальної.

Розуміння ієрархічності доповнюється принципом керованості. Згідно з цим принципом⁵, більш прості (менш системно організовані) об'єкти підпорядковані і управляються більш складним, в т.ч. і ієрархічно вищим. Дія цього принципу проявляється на практиці у вигляді залежності всього біорізноманіття на планеті, його наявності та подальшої долі від людської діяльності.

Ієрархічний характер людської діяльності демонструє, що людська діяльність може бути як усвідомленою, так і не усвідомленою. Як у представника біологічного виду, у людини є, наприклад,

¹ Малюта, А. (1991). *Система деятельности*. Киев: Наукова думка, 208.

² Малюта, А. (2010). *Инвариантное моделирование: Курс лекций*. Чернигов: Северная звезда, 146.

³ Доброхотов, А. (2010). Цель. *Новая философская энциклопедия: в 4 т.* Москва, Мысль, IV, 317-319.

⁴ Малюта, А. (1991). *Система деятельности*. Киев: Наукова думка, 208.

⁵ Малюта, А. (2010). *Инвариантное моделирование: Курс лекций*. Чернигов: Северная звезда, 146.

діяльність, обумовлена вегетативною нервовою системою (регуляція діяльності внутрішніх органів), інстинктивна поведінка, рефлекторні реакції. Як вірно зазначав М. Вебер, соціальне значення може бути в людських діях, продиктованих станом афекту¹, або найпростішими чуттєвими реакціями та емоціями – страхом, агресією, гнівом, симпатією, цікавістю і т. д. Така діяльність властива і багатьом іншим біологічним видам. Є також види, яким притаманна і соціальна поведінка: мурахи, бджоли, наприклад. Що ж тоді відрізняє людську соціальну діяльність від соціальної поведінки тварини? Що робить людську соціальну діяльність більш складною (ієрархічно вищою), ніж така ж поведінка тварин, і навіть комах?

Це питання торкається сутнісних відмінностей людини від інших біологічних видів. Людина одночасно є і елементом біосфери, і, в той же час, своєю розумовою діяльністю продукує вихід за межі суто біологічного – в ноосферу, сферу розуму, ідей, духовності і всього, що з цим пов'язано. Наявність зв'язку діяльності з світоглядом і системою цінностей, які визначають цілі і морально дозволені шляхи їх досягнення, є сутнісною відмінністю людини і людської діяльності від всіх інших видів істот і їх діяльності. Постановка мети, обумовленої світоглядом, наявними в ньому знаннями, інформацією і етичним кодексом – системою цінностей – це те, що у визначеннях діяльності звучало як «усвідомленість» останньої, те, що робить її такою.

Дійсно, обумовленість діяльності світоглядом, в рамках якого відбувається усвідомлена постановка мети, є тільки у такого біологічного виду, як людина. При цьому детермінована світоглядом не вся людська діяльність, а тільки та, яка реалізується у взаємодії з людьми – соціальна. Людина здійснює діяльність на всіх рівнях руху матерії, як і тварини, але саме наявність додаткової характеристики – світоглядної обумовленості – робить людську соціальну діяльність ієрархічно вищою по відношенню до соціальної поведінки інших біологічних видів, що є її важливою відмінною рисою.

Можливо, чим ширше охоплення людей, на яких спрямований процес осмисленої діяльності (тобто соціальної), і її результатів, тим більш вона соціально значуща. Умовно, вирішення побутових питань холостяком охоплює одну людину і значимо для нього одного, а розробка і впровадження програми сталого розвитку, прийнята ООН, враховує все людство. Звідси можна зробити висновок про те, що ступінь впливу на соціум і породжених ним соціальних та інших змін, пов'язана з соціальною значущістю, або охопленням людей, на яких спрямована соціальна діяльність і постановка мети індивіда або групи.

Соціальні зміни, зміни буття, є виразом активного ставлення людини до світу. Як же здійснюється активне ставлення людини до світу? Ключова характеристика соціальної діяльності, яка робить її активним ставленням до світу, вираженого в здатності бути причиною соціальних змін – це громадянська ініціативність. «Ініціативні – дії, що не ініційовані державним механізмом. Громадянська ініціатива – будь-яка соціально корисна діяльність, що реалізується легально в рамках законодавства»². На практиці вона проявляється у вигляді громадянської самоорганізації. Самоорганізація громадян передбачає вирішення локальних соціально-економічних та інших проблем без залучення на це бюджетних коштів, за рахунок власних ресурсів громадян.

З огляду на сучасну глобальну ситуацію, доводиться констатувати недостатній масштаб громадянської ініціативності для створення тенденції до виходу з кризової ситуації. Відсутність ініціативи продиктована споглядальним характером активності громадян, в якому духовно-інтелектуальні зусилля спрямовані: а) в інший світ і життя після смерті; б) всередину себе (на саморозвиток); в) на пізнання об'єкта, а не на його зміну.

Безініціативність, соціальна апатія і споглядальність пов'язані зі споживчим ставленням до світу і адаптивною, реакційною (у відповідь на стимул), пристосувальною поведінкою, яка, хоч і продиктована світоглядом, більше характерна для тварин. Соціальна діяльність, виражена у вигляді громадянської ініціативи, – засіб і причина не тільки соціальних змін, але зміни самого суб'єкта діяльності. Проявом відповідальної соціально корисної ініціативи людина висловлює свою активну позицію, реалізує свій творчий потенціал, змінює свій статус зі споживача на творця, зі спостерігача

¹ Вебер, М. (1990). *Основные социологические понятия. Избранные произведения*. Москва: Прогресс, 602–633.

² Міхальов, О.М. (2015). Публічне управління і соціальна діяльність: співвідношення понять. *Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Сучасні проблеми державного управління в умовах системних змін*, XVI, 297, 132-140.

на учасника, з пристосування на управлінця, стає джерелом змін соціального буття і набуває дійсно людських якостей у вищому сенсі цього слова.

Відсутність ініціативи, адаптивна діяльність – відповідь почуттів, думок на мінливість буття. Тут буття визначає свідомість. Ініціатива – це прояв волі, мети, знань людини, спрямованих на зміни буття. Це механізм, за допомогою якого свідомість визначає буття.

Прояв ініціативи – це творча діяльність. Вона особливо актуальна в умовах глобалізації для країн третього світу, де слабо розвинене високотехнологічне виробництво і наука і, як наслідок, дуже мало можливостей для масового прояву індивідуальної креативності. Ініціатива виступає не тільки як засіб вирішення локальних соціально-економічних проблем, а й як засіб прояву та розвитку творчого потенціалу індивідуумів, максимального наближення їх до «креатосфери» – особливого роду утворення в інноваційній постіндустріальній «економіці знань»¹. Ініціативні громадяни – основа громадянського суспільства², а також цінний соціальний капітал.

Переорієнтація суспільства на соціальну діяльність, на активізацію творчого потенціалу особистості дозволить скоротити масштаби суспільства споживання.

Таке розуміння соціальної діяльності та її ролі в сучасних умовах диктує необхідність цілеспрямованого збільшення громадянської ініціативності до рівня соціального руху, здатного за рахунок активізації власних ресурсів громадян не тільки побудувати громадянське суспільство і економіку знань в окремій державі, вирішивши локальні проблеми, але і створити тенденцію до вирішення глобальних проблем.

Висновки. Поняття діяльності в філософському сенсі близьке до поняття руху як зміни. Як один з видів людської діяльності, соціальна діяльність – це ієрархічно вища діяльність, тобто системно складніша форма людської діяльності. Відмінною її рисою є активне, перетворювальне ставлення людини до світу, яке реалізується в громадянській ініціативності як елементі соціальних змін. Остання, в свою чергу, є важливою ознакою наявності людського в людині, його проявом, необхідним елементом розвиненого громадянського суспільства. Представляють інтерес для подальшого дослідження питання соціально-психологічного характеру (формування особистості в соціальній діяльності, вимоги до особистості для результативного здійснення громадської ініціативи), соціологічного (детальне розкриття механізму впливу громадських ініціатив на соціальні зміни, їх «вага» в соціальних рухах), соціально філософського (стратегія і тактика побудови громадянського суспільства шляхом самоорганізованої соціальної діяльності), а також міждисциплінарного характеру для розкриття взаємодії перерахованих вище факторів. Активізація інтересу до дослідження теми соціальної діяльності на основі сучасних методологічних підходів сприятиме формуванню теоретичного базису для обґрунтування і планування конструктивних кроків по стабілізації глобальної ситуації.

References:

1. Begal, O.M. (2014). Socialno-filosofskij zmist ponjat "dijalnist", "robota", "pracija", "socialna robota", "socialnyj pracivnyk". [Socio-philosophical meaning of the concepts of "activity", "work", "labor", "social work", "social worker"]. *Gumanitarni studii* [Humanities studios], 22, 20-28. [In Ukrainian].
2. Veber, M. (1990). *Osnovnye sociologicheskie ponjatija. Izbrannye proizvedenija* [Basic sociological concepts. Selected Works]. Moscow: Progress. [In Russian].
3. Guljajhin, V.N. (2003-2004). Logiko-filosofskij analiz nekotoryh konceptualnyh problem teorii dejatelnosti. [Logical-philosophical analysis of some conceptual problems of the theory of activity]. *Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta. Filosofija. Sociologija i socialnye tehnologii*, 3, 23-28. [In Russian].
4. Dobrohotov, A. (2010). *Novaja filosofskaja jenciklopedija* [New Philosophical Encyclopedia]. Moskva: Mysl'. [In Russian].
5. Karalash A.-Ju.I. (2017). Do vyznachennja ponjattja «social'na dijaj'nist'»: systemnyj pidhid. [Defining the concept of "social activity": a system approach]. *Globalizovanyj svit: vyprobuvannja ljuds'kogo buttja: Mizhnarodna naukovo-teoretyčna konferencija: materialy dopovidej ta vystupiv (m. Zhytomyr, October 6-7, 2017)*. [Globalized world: Challenge of the being of human life: The proceedings of the Conference (Zhytomyr, October 6-7, 2017)], 115-117. [In Ukrainian].

¹ Набатова О. (2013). «Економіка знань» як глобальна інновація. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Економічна теорія та право, 2, 293-295.

² Скок, Н., Скок, Я. (2009). Социальная деятельность как средство формирования гражданского общества. *Академический вестник. Тюменская государственная академия мировой экономики, управления и права*, 3, 60-66.

6. Krymskyj, S. (2002). *Filosofs'kyj encyklopedychnyj slovnyk* [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Kyiv: Abrys.
7. Malyuta, A. (2010). *Invariantnoe modelirovanie: Kurs lekcij* [Invariant modeling: Course of lectures.]. Chernigov: Severnaja zvezda. [In Russian].
8. Malyuta, A. (1991). *Sistema dejatel'nosti*. [System of activities]. Kiev: Naukova dumka. [In Russian].
9. Mihalov, O.M. (2015). Publichne upravlinnja i social'na dijal'nist': spivvidnoshennja ponjat'. [Public administration and social activity: the correlation of concepts.]. *Zbirnyk naukovyh prac' Donec'kogo derzhavnogo universytetu upravlinnja. Suchasni problemy derzhavnogo upravlinnja v umovah systemnyh zmin* [Collection of scientific works of the Donetsk State University of Management. Modern Problems of Public Administration under Systemic Changes], XVI, 297, 132-140. [In Ukrainian].
10. Nabatova, O. (2013). «Ekonomika znan» jak global'na innovacija. [Economics of knowledge as a global innovation]. *Visnyk Nacional'nogo universytetu «Jurydychna akademija Ukrai'ny imeni Jaroslava Mudrogo». Serija: Ekonomichna teorija ta parvo* [Bulletin of the National University "Journalism Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise". Series: Economic Theory and Parvine], 2, 293-295. [In Ukrainian].
11. Skok, N., Skok, Ja. (2009). Socyal'naja dejatel'nost' kak sredstvo formyrovanyja grazhdanskogo obshchestva. [Social activity as a means of forming a civil society]. *Akademycheskyj vestnyk. Tjumenskaja gosudarstvennaja akademija myrovoj ekonomyky, upravlenyja y prava* [Academic messenger. Tyumen State Academy of World Economics, Management and Law] 3, 60-66. [In Russian].
12. Bailey, K. (1994). *Sociology and the new systems theory: toward a theoretical synthesis*. State University of New York. [In English].
13. Weizsäcker von, E. U., Wijkman A. (2017). *Come On!: Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. A Report to the Club of Rome*. NY: Springer. [In English].